

Yhteenvetoasiakirja

Pohjoismainen yhteisölähtöisen kotoutumisen ja muiden vastaavien aloitteiden verkosto

Yhteisölähtöinen kotoutuminen

– systemaattinen ja yksilöllinen lähestymistapa pakolaisten sosiaaliseen osallisuuteen

1. Johdanto

Pohjoismaiden ministerineuvosto ja YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n Pohjoismaiden ja Baltian maiden edustusto järjestivät maaliskuussa 2024 yhteisen webinaarin nimeltä *Meet a local. A Nordic model of community sponsorship for refugees*. Webinaarin jälkeiseksi seuraavaksi askeleeksi ehdotettiin perustettavaksi verkostoa, jonka tarkoituksena olisi lisätä tietoisuutta ja jakaa käytännön kokemuksia yhteisölähtöisestä kotoutumisesta ja muista vastaavista aloitteista Pohjoismaissa. Verkoston olisi tarkoitus myös mahdollisesti kannustaa ja edistää mallin kehittämistä sekä systemaattista lähestymistapaa pakolaisten sosiaaliseen osallisuuteen Pohjoismaissa. Verkoston tavoite ja ehdotettu rakenne esitellään tarkemmin alla.

2. Taustaa

Pohjoismainen pakolaisten yhteisölähtöisen kotoutumisen malli on saanut innoituksensa Kanadan pakolaisten yhteisölähtöisistä sponsorointiohjelmista.¹ Pohjoismainen malli, jota kutsutaan tästä eteenpäin myös yhteisölähtöiseksi kotoutumiseksi, pyrkii tukemaan pakolaisten vastaanottamista ja kotoutumista ottamalla kansalaiset ja paikalliset yhteisöt mukaan antamaan emotionaalista ja käytännön tukea hiljattain maahan saapuneille pakolaisille. Mallin mukaiset ohjelmat täydentävät valtionavusteisia vastaanotto- ja kotoutumistoimia ja edistävät myönteistä ja tärkeää vuorovaikutusta pakolaisten ja heidän uusien isäntäyhteisöjensä välillä. Ne myös tukevat uudelleensijoittamista tavalla, joka vahvistaa ja vauhdittaa YK:n pakolaisjärjestön kiintiöpakolaisten vastaanottoa ja kotoutumista.

Koska pohjoismainen yhteiskuntamalli perustuu järjestelmään, jossa pakolaisille annetaan ilmaiseksi pääsy useisiin julkisiin palveluihin (mukaan lukien sosiaalihuolto, asuminen, terveydenhuolto ja koulutus), Pohjoismaissa sovellettava yhteisölähtöinen kotoutuminen täydentää ja laajentaa olemassa olevia valtiollisia ja kansalaisyhteiskunnan kotoutumis- ja sponsorointiohjelmia hyödyntämällä pakolaisten osallisuuteen ja omavaraisuuteen sitoutuneita kansalaisia ilman rahallista elementtiä. Pohjoismaissa viime vuosina aloitetut yhteisölähtöisen

¹ [What is Community Sponsorship? \("Mitä on yhteisölähtöinen sponsorointi?"\) – GRSI \(refugeesponsorship.org\)](https://www.refugeesponsorship.org/)

kotoutumisen pilottihankkeet on tarkoitettu kansallisten uudelleensijoitusohjelmien piirissä oleville kiintiöpakolaisille sekä spontaanisti saapuneille pakolaisille, joille on myönnetty oleskelulupa.

3. Verkoston tavoite

Pohjoismaiset yhteisölähtöisen kotoutumisen pilottihankkeet ja muut vastaavat aloitteet kohtaavat samankaltaisia haasteita, jotka liittyvät kestävien rakenteiden rakentamiseen, rahoitukseen ja täsmäytykseen, rekrytointiin ja vapaaehtoisten pysyvyyteen. Pohjoismaiden välinen yhteistyö pakolaisille suunnattujen yhteisöllisen ja sosiaalisen kotoutumisen ohjelmien parissa voisi toimia sekä alustana mm. kokemusten, konkreettisten vinkkien ja työkalujen jakamiselle (lisää esimerkkejä alla) että vaikuttamisvälineenä kansallisten päättäjien suuntaan. Vaikuttamisvälineenä sillä voitaisiin edistää kestävästä rakennetta hiljattain maahan saapuneiden pakolaisten sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi.

Monet pakolaiset Pohjoismaissa eivät tunne olevansa täysin kotoutuneita edes useiden vuosien maassa asumisen jälkeen. Tämän aloitteen tavoitteena olisi luoda kestävä järjestelmä, jolla varmistettaisiin, että pakolaisille tarjotaan oleskeluluvan saamisen ja kuntaan asukkaaksi rekisteröitymisen jälkeen automaattisesti yhteys paikalliseen vapaaehtoiseen tai vapaaehtoisryhmään. Tällainen verkosto voisi olla Pohjoismaille mahdollisuus esitellä pohjoismaista lähestymistapaamme ja vahvistaa sekä Pohjoismaiden välistä yhteistyötä että kansallisia kehitystoimia. Sillä voitaisiin näyttää hallinnoille, että tämä on jotain meitä kaikkia hyödyttävää, jota voimme tehdä yhdessä ja jonka puitteissa voimme oppia toisiltamme.

Verkosto keskittyy siihen, miten mukana olevat organisaatiot ja maat edistävät pakolaisten sosiaalista osallisuutta paitsi yhteisölähtöisen sponsoroinnin mallin mukaisen yhteisölähtöisen kotoutumisen puitteissa myös vastaavanlaisilla aloitteilla, kuten Tanskan Venner Viser Vej -aloitteella.

4. Verkoston tarjoama lisäarvo

Pakolaisten sosiaaliseen osallisuuteen keskittyvä verkostoja on jo olemassa, mistä yhtenä esimerkkinä mainittakoon Punaisen Ristin puitteissa toimiva pohjoismainen verkosto. Pohjoismaisen yhteisölähtöisen kotoutumisen ja muiden vastaavien aloitteiden verkoston lisäarvo on sen konkreettinen pyrkimys rakentaa yhteistyössä kestäviä järjestelmiä pakolaisten sosiaalisen osallisuuden edistämiseen Pohjoismaissa ottaen huomioon samankaltaiset tekijät eri maissa, kuten hyvin jäsennellyt kotoutumis- ja hyvinvointijärjestelmät, jotka takaavat, että hiljattain maahan saapuneilla pakolaisilla on samat oikeudet ja pääsy samoihin palveluihin kuin maan kansalaisilla. Nämä palvelut eivät kuitenkaan tarjoa systemaattista pääsyä sosiaalisiin verkostoihin ja paikallisyhteisöihin. Niihin tutustuttamisesta vastaavat usein paikalliset kansalaisyhteiskunnan toimijat ja yhteisöt, jotka tekevät työtään pikemminkin tapauskohtaisesti kuin pitkäjänteisesti, ilman varmistettua rahoitusta ja pääasiassa vapaaehtoisuudelta. Näin ollen haluaisimme verkoston tukevan, luovan ja edistävän systemaattista lähestymistapaa pakolaisten sosiaaliseen osallisuuteen mallilla, joka sisällytetään kansallisiin järjestelmiin.

5. Yhteiset periaatteet

Verkostossa on sovittu yhteiset periaatteet pohjoismaisille yhteisölähtöisen kotoutumisen malleille ja muille vastaaville aloitteille. Yksittäisten ohjelmien sisältö ja tarkka rakenne voivat vaihdella, mutta niille on sovittu yhteiset periaatteet. Periaatteita voidaan mukauttaa sitä mukaa, kun ohjelmat kehittyvät ja verkostoon otetaan mukaan lisää toimijoita ja maita.

Yhteiset periaatteet:

- Toiminta alkaa kotoutumisvaiheen **alussa**. (Lisäksi voi olla mahdollista kokeilla aikaista yhteyden muodostamista ennen kuin uudelleensijoitettavat pakolaiset lähtevät isäntämaasta Ruotsiin, jolloin pitkäaikaisena tavoitteena on osallisuus uudelleensijoittamisketjussa.)
- Tarkoituksena on tukea **kansallisen systemaattisen lähestymistavan luomista** sosiaalisen osallisuuden edistämiseen, mikä tarkoittaa, että kaikille maahan hiljattain saapuneille ja oleskeluluvan saaneille pakolaisille tarjotaan mahdollisuus saada yhteys paikalliseen tervetulo-oppaaseen/vapaaehtoiseen tai vapaaehtoisryhmään heti alussa, jos he sitä toivovat.
- **Virallinen yhteistyö kuntien** (tai vastaavien valtiollisten toimijoiden) **ja kansalaisjärjestöjen välillä**.
- On erityisen tärkeää edistää **paikallisyhteisön osallistumista** ja tukea **vastaanottavien yhteisöjen² kehittämistä, sillä siitä on hyötyä sekä maahan hiljattain saapuneille pakolaisille että vastaanottaville yhteisöille**.
- **Pitkän aikavälin suunnittelu, pitkäaikaisen rahoituksen varmistaminen** ja toiminnan sisällyttäminen kansalliseen vastaanotto- ja kotoutumisjärjestelmään.
- **Käytössä seuranta- ja suojausmekanismi**.

² Vastaanottavien ja osallistavien yhteisöjen ominaisuuksista on laaja yksimielisyys, joka perustuu ajatuksiin kotoutumisesta. Vastaanottavien ja osallistavien yhteisöjen tulisi:

- edistää monimuotoisuutta yhteisöjen voimavarana
- hyväksyä kaikki iästä ja sukupuolesta riippumatta sekä edistää monimuotoisuutta
- vaalia osallisuutta, yhteenkuuluvuuden tunnetta, hyväksynnän tunnetta, juurten ja yhteyksien luomista sekä vastavuoroisuutta
- tarjota mahdollisuuksia osallistua yhteisön toimintaan ilman esteitä
- arvostaa kulttuurista identiteettiä
- varmistaa tulokkaille tasapuolinen pääsy vastaanottavan yhteiskunnan resursseihin, mikä mahdollistaa tasavertaisen osallistumisen
- edistää vapautta muukalaisvihasta, rasismista ja syrjinnästä
- edistää ymmärrystä pakolais- ja kotouttamiskokemuksen luonteesta ja seurauksista hallinnon, instituutioiden ja yhteisön tasolla. [Promoting welcoming and inclusive societies | UNHCR Integration Handbook \("Vastaanottavien ja osallistavien yhteisöjen edistäminen | UNHCR:n kotoutumisen käsikirja"\)](#)

6. Verkoston rakenne (kohderyhmä, omistajuus ja kustannukset)

- Verkoston tulisi pysyä epävirallisena ja joustavana ja sen kehittämistä tulisi jatkaa vuoden 2025 aikana. Eri maiden osallistujien tulisi pysyä samana, mutta mukaan voidaan ottaa lisää osallistujia kansallisten yhteisölähtöisen kotoutumisen aloitteiden kehittyessä ja laajentuessa. Joulukuussa 2024 verkostossa olivat mukana seuraavat toimijat: Danderydin kunta Ruotsissa, Suomen Punainen Risti, Amnesty International Islannin osasto ja Tanskan Punainen Risti.
- Säännölliset yhteydenpito-/teemakokoukset verkossa ja yksi fyysinen kokous vuodessa.
- Vuonna 2025 kokousten puheenjohtajana toimii UNHCR. Vuoden 2026 kokousten puheenjohtaja päätetään myöhemmin.
- Omistajuus: alkuvaiheessa verkostoa johtaa UNHCR, joka siirtää vähitellen johtajuuden osallistuville toimijoille (mahdollisesti vuorotteluperusteisesti), mutta jatkaa kuitenkin tukiroolissa.
- Verkostosta ei välttämättä aiheudu merkittäviä tai ollenkaan kustannuksia. Verkosto voisi kuitenkin etsiä rahoitusta esimerkiksi opintovierailuja ja fyysisiä tapaamisia varten.

7. Konkreettinen toiminta

Verkoston ehdotettuja konkreettisia toimia on listattu alla:

- Pohjoismaisen verkoston yhteenvetoasiakirjan jakaminen kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa osallistuvissa maissa esimerkiksi pyöreän pöydän keskusteluissa. Verkostoon liittyvän pohjoismaisen pyöreän pöydän keskustelun järjestäminen myöhemmin vuonna 2025; tähän keskusteluun kutsutaan myös hallintojen edustajia ja paikallisia viranomaisia jakamaan kokemuksia ja lisäämään tietoisuutta yhteisölähtöisestä kotoutumisesta ja sosiaalisesta osallisuudesta.
- Yhteenvetoasiakirjan kääntäminen paikallisille kielille, jos tarpeen.
- Kokemusten vaihto verkossa ja kasvotusten.
- Opintovierailut.
- Työkalujen/pohjien/rakenteiden/menetelmien/koulutusten/rahoitusratkaisujen/vinkkien jakaminen siitä, miten houkutella ja sitouttaa vapaaehtoisia (myös muiden toimijoiden/hankkeiden panoksella).
- Yhteinen päättäjiin kohdistuva vaikuttamistoiminta, kuten yhteiset tiedotustapahtumat, mielipidekirjoitukset jne., kansallisten sosiaalisen osallisuuden järjestelmien luomiseksi.
- Yhteiset hankkeet/rahoitus (kuten AMIF-rahasto, Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoitus jne.).
- Eri ohjelmista kertovan kirjasen yhteisjulkaisu.

Liite

Alla on lueteltu muutamia esimerkkejä yhteisölähtöisestä kotoutumisesta ja muista vastaavista aloitteista Pohjoismaissa.

Suomi: AMIF-rahaston rahoittama pilottihanke, johon osallistuu 14 kuntaa. Tammikuussa 2023 aloitettua ja joulukuuhun 2025 jatkuvaa ohjelmaa koordinoi Suomen Punaisen Ristin keskustoimisto yhdessä neljän Punaisen Ristin piirin, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Kirkkohallituksen kanssa. Pilottihanke toteutetaan yhteistyössä 14 kunnan sekä paikallisten kansalaisjärjestöjen ja seurakuntien kanssa. Hanke keskittyy pakolaisten yhteensaattamiseen paikallisyhteisöjen ryhmien ja yksittäisten vapaaehtoisten kanssa.³

Ruotsi Vuonna 2023 aloitettiin läänihallituksen rahoittamat pilottihankkeet Danderydin, Moran, Strängnäs ja Sjöbo kunnilta (eri alkamis- ja päättymispäivämäärät), minkä lisäksi Tukholmassa aloitettiin vastaavanlainen hanke tammikuussa 2025. Neljä ensin mainittua kuntaa ovat perustaneet koordinoitujen kokemusten ja käytännön vinkkien jakamiseksi toistensa kanssa. Pilottihankkeiden seurantaan ja arviointiin osallistuu Uppsalan yliopiston Immigration Lab.⁴

Islanti: Käynnissä on Islannin Amnestyn johtama ja UNHCR:n tukema vaikuttamis- ja tiedotustyö. Seuraavat askeleet ovat osallistuvien toimijoiden lisääminen, työryhmän perustaminen ja yhteisölähtöisen kotoutumisen esittely viranomaisille.

Norja: Lokakuussa 2024 julkaistiin UNHCR:n tilaama tutkimus yhteisölähtöisen sponsoroinnin tai yhteisölähtöisen kotoutumisen mallin käyttöönoton mahdollisuuksista Norjassa.

Tanska: Vuoden 2019 lopussa julkaistiin toteutettavuustutkimus yhteisölähtöisen sponsoroinnin käyttöönotosta Tanskassa. Koska maassa toimii jo Tanskan pakolaisneuvosto ja Tanskan Punaisen Ristin Venner Viser Vej -aloite⁵, joka on hyvin samankaltainen kuin yhteisölähtöisen kotoutumisen malli, yhteisölähtöiselle kotoutumiselle ei ole arvioiden mukaan tällä hetkellä tarvetta Tanskassa. Tanskalaista aloitetta käytetään yhteisölähtöisen kotoutumisen hyvänä käytäntönä ja inspiraationa muissa Pohjoismaissa.

³ Turtiainen, Kati & Sapir, Henna, *Yhteisölähtöisen kotoutumisen mahdollisuudet Suomessa*. Suomen Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki 2021

⁴ Feith Tan, Nikolas, *A study on the potential for introducing a community sponsorship program for refugees in Sweden. Scoping report for UNHCR representation for the Nordic and Baltic countries* ("Tutkimus pakolaisten yhteisölähtöisen kotoutumisen käyttöönoton mahdollisuuksista Ruotsissa. Raportti UNHCR:n Pohjoismaiden ja Baltian maiden edustustolle"), Helmikuu 2020

⁵ [Venner Viser Vej | DRC Dansk Flygtningehjælp og Røde Kors \(rodekors.dk\)](https://www.vennerviservej.dk/)